236

Eylül
2020

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

TÜRKİYE PERSPEKTİFİNDEN BREXİT: TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİ TİCARETİNE DAİR ÖNGÖRÜLER

SELVİ EREN

İKV Uzman Yardımcısı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

www.ikv.org.tr

TÜRKİYE PERSPEKTİFİNDEN BREXİT: TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİ TİCARETİNE DAİR ÖNGÖRÜLER

Selvi EREN

İKV Uzman Yardımcısı

Genel Değerlendirmeler

- 31 Aralık 2020 tarihinde tamamlanması planlanan Brexit geçiş süreci AB ve Birleşik Krallık için olduğu kadar Türkiye için de önemli bir zaman dilimini ifade ediyor.
- Bugüne kadar Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında yürütülen Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki ticari ilişkilerin, yeni bir çerçeveye oturtulması gerekiyor.
- Birleşik Krallık'ın AB'nin Ortak Tarım Politikası'ndan ve İç Pazar'dan ayrılmasının getireceği ticari maliyetler dikkate alındığında bunları asgari düzeye çekmek ve AB'ye olan bağımlılığını azaltmak için üçüncü ülkelere daha fazla yönelebileceği görülüyor.
- Özellikle dünyanın en büyük meyve ve sebze üreticileri arasında yer alan Türkiye için aynı sektörde %90 oranında ithalat yapan Birleşik Krallık, yüksek potansiyelli bir pazar olarak öne çıkıyor.
- Dört temel konudaki anlaşmazlıklar neticesinde ilerleme sağlanamayan Brexit müzakereleri sürecinde Türkiye'nin AB-Birleşik Krallık ilişkilerini takip etme zorunluluğu, geçiş sürecinin Türkiye için de belirsizlikler barındırmasına neden oluyor.
- Türkiye'nin üretim verimliliğini artırması, standartlarını AB'ye uyumlu hale getirmesi ve ambalaj, etiket ve pazarlama konularında ilerleme kaydetmesi, Türkiye-Birleşik Krallık ticaretinde tarım ve gıda ürünlerinin payının artmasını sağlayacak önemli bir strateji olarak öne çıkıyor.

31 Ocak 2020 tarihinde gerçekleşen Brexit ile birlikte AB-Birleşik Krallık ilişkilerinin yeni çerçevesini oluşturmak için geçiş süreci resmen başladı. COVID-19'un yarattığı krizlere ve artırdığı belirsizliklere rağmen Birleşik Krallık tarafı geçiş sürecinin öngörüldüğü gibi 31 Aralık 2020 tarihinde sonlandırılmasında ısrarcı. 31 Ocak 2020 tarihinden bu yana dört kez gerçekleşen görüşmelerde, temel olarak dört ana konuda AB ile Birleşik Krallık arasında çıkmaza girildiği görülüyor. Balıkçılık, güvenlik, eşit şartlı faaliyet alanı (*level playing field)* ve yönetişim konularındaki farklı talepler, geçiş döneminin ilk 6 ayında ilerleme sağlanamamasına neden oldu. Karşılıklı taviz ve güven ile aşılabilecek olan konularda varılan son karar, Türkiye'nin Birleşik Krallık ile oluşturacağı ikili ilişkinin de çerçevesinde belirleyici olacağı için ayrı bir öneme sahip.

Özellikle ticari ilişkilerde doğrudan etkileri olan eşit şartlı faaliyet alanı ve yönetişime dair fikir ayrılıklarının hangi ortak noktada buluşacağı Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki ticaret hacmini de etkileyebilir. Tarım ve gıda ürünleri özelinde bakıldığında Türkiye'nin Birleşik Krallık'a olan ihracatını artırma kapasitesi bulunuyor. Mevcut koşullarda işlenmiş gıda ürünlerinin ticaretinde Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamındaki ürünler için tarım payı ödenmeye devam ederken; birincil tarım ürünleri ticaretinde kotalara ve tarifelere dayalı tercihli sistem sürdürülüyor.

Geçiş süreci tamamlandığında AB Ortak Tarım Politikası (AB OTP) ve Ortak Ticaret Politikası'ndan ayrılacak olan Birleşik Krallık, diğer pek çok alanda olduğu gibi tarım ve gıda ürünleri alanında da kendi kararlarını alacak. Bu yönüyle, net gıda ithalatçısı olan Birleşik Krallık'ın AB'ye alternatif ucuz ve kaliteli ürünler aramaya yönelmesi Türkiye'nin Birleşik Krallık ile olan tarım ve gıda ticareti hacmini artırmasını sağlayacaktır. Türkiye'nin özellikle yaş meyve, sebzeler ve kabuklular ihracatını artırma fırsatı elde edebileceği bir senaryodan bahsetmek mümkün. Her şeyin yanında geçiş döneminin bittiği gün ile bir serbest ticaret anlaşmasının (STA) yürürlüğe girmesi arasında geçecek süre de Türkiye için önem taşıyor. Türkiye'nin farklı sektörlere yönelik tüm ihtimallere hazırlıklı olması ve Birleşik Krallık ile STA imzalama sürecinin hızlı ilerlemesi Türkiye'nin elini güçlendirecek. Ayrıca Türkiye'nin ticari ilişkilerde avantaj elde edebileceği sektörlere ağırlık vermesi akılcı bir yöntem olacaktır. Tarım ve gıda sektörü bu anlamda Türkiye-Birleşik Krallık ilişkilerinde önemini artıracak stratejik bir sektör olarak konumlanıyor.

Tablo 1: Fikir Ayrılıklarının Nedenleri ve Tarafların Savundukları Görüşler

Balıkçılık	Güvenlik	Eşit Şartlı Faaliyet Alanı	Yönetişim
Ortak Balıkçılık Politikası gereği Birleşik Krallık, sularını ve balık kotalarını 7 ülke ile paylaşıyor: Almanya, Danimarka, Fransa, Hollanda, İrlanda, İzlanda ve Norveç. Ortak Tarım Politikası ile birlikte Ortak Balıkçılık Politikası'ndan çıkarak ulusal özgürlüğün kazanılacağı savı, Brexit'in kazanımlarından biri olarak siyasi arenada kullanılıyor. Birleşik Krallık tarafı sularını ve balık kotalarını paylaşmamayı ve ulusal sınırlara göre hareket edilmesini istiyor. AB ise sularındaki balık miktarının diğer ülkelere oranla çok daha fazla olması ve ortak gelişen ticari alışkanlıklar nedeniyle kota paylaşımının farklı bir oranda bile olsa devam etmesini talep ediyor.	Güvenlik ve cezai uygulamalarla ilgili konuda taraflar veri, DNA ve parmak izi paylaşımı ve kayıp kişiler hakkındaki bilgilerin gizli tutulmaması noktasında ortak bir tavır benimsiyor. Ancak AB, Brexit'in tamamlanmasının ardından Birleşik Krallık'ın Europol ve Eurojust kapsamında bir üçüncü ülke olacağını vurguluyor. Birleşik Krallık ise özellikle Europol ile AB üye ülkesi benzeri bir ilişkinin devam etmesini talep ediyor. Ceza hukukunda AB-Birleşik Krallık ilişkilerinin devamı insan hakları, verilerin korunması, ABAD'ın rolü ve Schengen Alanı temelinde yasal ve kurumsal düzenlemeler gerektiriyor.	Kullanılan terimin (*level playing field*) AB tarafından ortaya atıldığını söyleyen Birleşik Krallık, AB ile yürütülecek gelecekteki ilişkilerini "açık ve adil rekabet" olarak tanımlamayı talep ediyor. Ticaret politikalarında adil ve eşitlikçi bir rekabet ortamını ifade eden "eşit şartlı faaliyet alanı" avantaj elde eden ve daha çok kazanç sağlayan bir taraf olmamasını hedefler. Buna sosyal haklar, istihdam, devlet yardımları, vergilendirme, çevre ve rekabet gibi konular da dahil ediliyor. AB, söz konusu konularda Birleşik Krallık'ın Avrupa standartlarına uymamasından endişe ediyor; zira Boris Johnson böyle bir taahhütte bulunmayacağını açıklıyor ve Birleşik Krallık'ın yüksek standartları olduğunu iddia ediyor.	Taraflar, ikili ilişkilerin devamlılığının nasıl yürütüleceği ve anlaşmazlıkların nasıl çözüleceği üzerine anlaşamıyor. AB, tek bir anlaşmazlıkların halli mekanizmasının kurulmasını ve kapsayıcı olmasını talep ederken; Birleşik Krallık konular özelinde farklı anlaşmalara varılması gerektiğini savunuyor. Birleşik Krallık, ABAD'ın yargı yetkisini sınırlandırmak istiyor. Bu anlamda ulusal egemenliğe saygı gösterilmesi, ulusal mahkemelerin yetkilerinin tanınması ve yasal sürecin belirsizlikler taşımaması temelindeki 3 talep Birleşik Krallık'ın pozisyonunu belirliyor.

Brexit referandumu öncesinde AB'den çıkmanın getireceği kazanımların vurgulandığı söylemler arasında Ortak Tarım Politikası ve Ortak Balıkçılık Politikası'ndan ayrılmaya yapılan vurgu, kırsal nüfusun Brexit'i desteklemesinin arkasındaki en önemli sebeplerden biri olarak konumlandı[1]. AB'den ayrılarak ulusal bağımsızlığı geri kazanma ve politikalarını kendi belirleyerek sosyo-ekonomik olarak daha fazla gelişme vaatleri, Birleşik Krallık'ta Brexit sonrası tarım ve gıda sektöründe önemli değişimler olacağını ortaya koyuyor.

Şekil 1: Birleşik Krallık 2019 Ticaret Verileri (milyar sterlin)[2]

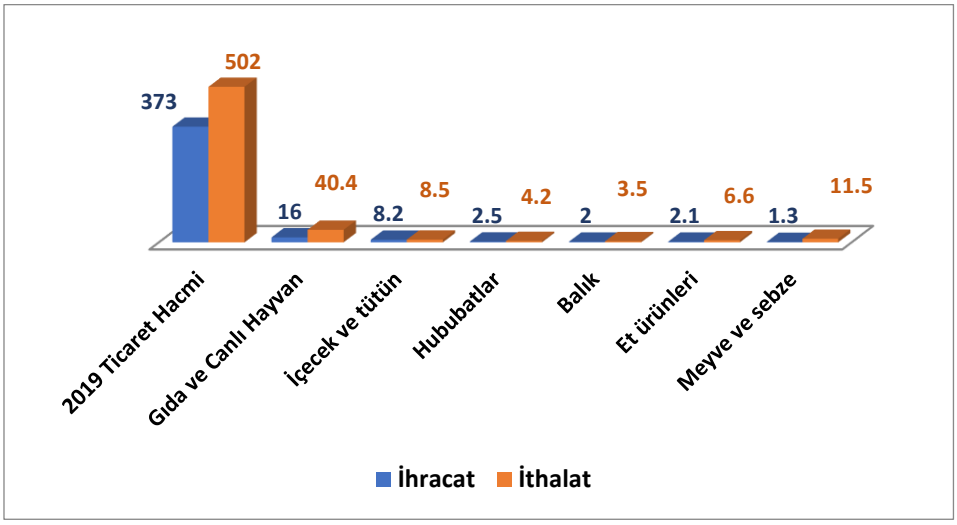

2018 verilerine göre Birleşik Krallık, AB'nin en büyük koyun ve keçi eti üreticisi olurken; buğday, süt, sığır eti ve dana etinde Fransa ile Almanya'nın ardından üçüncü olarak yer aldı. Aynı yıl, tarım, gıda ve içecek ihracatını %0,9 oranında artıran Birleşik Krallık, ithalat oranını ise %0,3 oranında düşürmeyi başardı.[3]

Ülkede tüketilen tarım ve gıda ürünlerinde %47 oranında dışa bağımlı olan[4] Birleşik Krallık'ın en büyük ticaret ortağı üyeliğin ve ortak politikaların doğal bir sonucu olarak AB-27'dir. Birleşik Krallık'ın en büyük tarım ticareti ortağı ülkeler İrlanda, Hollanda, Fransa ve Almanya olarak sıralanıyor.[5]

Birleşik Krallık ile AB-27 ticaretinde işlenmiş gıdalar, süt ürünleri, et ürünleri, içecek ve tütün ürünleri ile meyve ve sebzeler temel yapı taşları olarak yer alıyor. Dolayısıyla

---

[1] A Rural Analysis of the EU Referendum Results, 2016, https://www.rsnonline.org.uk/images/APPG/minutes/brexit/Rural_Analysis_of_EU_Referendum_Result.pdf , Erişim Tarihi: 26.07.2020

[2] https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/bulletins/uktrade/june2020#uk-trade-data , Erişim Tarihi: 06.08.2020

[3] A Rural Analysis of the EU Referendum Results, 2016, https://www.rsnonline.org.uk/images/APPG/minutes/brexit/Rural_Analysis_of_EU_Referendum_Result.pdf, s. xi, Erişim Tarihi: 26.07.2020

[4] https://www.gov.uk/government/publications/food-statistics-pocketbook/food-statistics-in-your-pocket-global-and-uk-supply , Erişim Tarihi: 26.07.2020

[5] National Statistics, "Agriculture in the United Kingdom 2018", https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/848641/AUK_2018_09jul19a.pdf , Erişim Tarihi: 26.07.2020

müzakereler sonucunda Brexit'ten en fazla etkilenecek sektörlerin de aynıları olacağını söylemek mümkün.[6] Benzer şekilde her iki tarafın ithalatından ziyade ihracatını etkileyecek olan Brexit[7], üçüncü ülkelerin lehine bir ticaret sapması yaratabilme potansiyeli taşıyacak.

Geçiş döneminin ardından tarım, kırsal kalkınma, balıkçılık ve piyasa düzenleme politikalarını ulusal çerçevede yürütecek olan Birleşik Krallık'ın kısa vadede AB politikalarına benzer bir yol izleyeceği tahmin ediliyor. Zira sektörün aynı anda gerçekleşecek çok sayıdaki değişikliğe karşı vereceği olumsuz tepkiyi sınırlandırma ihtiyacının yanı sıra Birleşik Krallık öncelikli olarak COVID-19'un yarattığı ekonomik sarsıntılar ile mücadele etmek zorunda.

Tablo 2: AB-27 ile Birleşik Krallık Ticaret Verileri[8]

	Ticaret Verileri			Tedbir Oranları		
	Değer (milyon dolar)	**AB ticaretine oranı**	**Küresel ticarete oranı**	**Brexit öncesi TDT* (%)**	**EKÜ** (%)**	**Brexit Sonrası TDT (%)**
AB-27 İhracatı						
Tarım Dışı Ürünler	305.864	%6,67	%1,86	14,37	3,22	26,15
Tarımsal Ürünler	47.306	%8,81	%3,25	26,01	18,29	45,40
Toplam	**353.170**	**%6,90**	**%1,97**	**15,62**	**4,85**	**28,23**
AB-27 İthalatı						
Tarım Dışı Ürünler	196.122	%4,35	%1,19	13,37	2,59	24,17
Tarımsal Ürünler	17.954	%3,79	%1,23	22,78	14,20	39,89
Toplam	**214.076**	**%4,29**	**%1,20**	**14,07**	**3,45**	**25,34**

*Tarife Dışı Tedbirler (*Non-Tariff Measures*); ** En çok kayırılan ülke prensibi (*Most Favored Nation*)

Not: Veriler 2013-2015 yılları ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

[6] Bellora, C., Emlinger, C., Fouré, J. ve Guimbard, H. 2017. "Research for AGRI Committee, EU – UK agricultural trade: state of play and possible impacts of Brexit", European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels

[7] Tarafların tarım ve gıda ticaretlerindeki ihracat ve ithalat dengelerine bakıldığında AB-27'nin yaptığı ihracatın %10'u Birleşik Krallık'a yönelik iken ithalatının %3 ila %8'i Birleşik Krallık'tan karşılanmaktadır. Öte yandan Birleşik Krallık ithalatının yaklaşık %30'u AB-27'den gerçekleşirken; AB-27'ye yapılan ihracatın oranı ülkenin toplam tarım ve gıda ihracatının %60'ını oluşturmaktadır. Taraflar arasındaki dengede ihracatın her iki taraf için daha çok pay alması nedeniyle, Brexit'in ticaret üzerindeki etkilerinin önem kazandığı alan olarak ihracat görülmektedir.

[8] A.g.e., s.19

Türkiye-Birleşik Krallık Ticaretinde Fırsat (mı)?

Birleşik Krallık'ın ilk 10 ticaret ortağının ABD, Çin ve İsviçre dışında kalan yedisini AB üye ülkeleri oluşturuyor. 2019 yılı verilerine göre Birleşik Krallık'ın en yüksek ticaret hacmine sahip olduğu ülke 182,5 milyar sterlin ile ABD.[9] Aynı şekilde Birleşik Krallık'ın en çok ticaret fazlası verdiği ülke yine ABD olurken; en önemli ithalat ortağı ise Almanya. Türkiye, Birleşik Krallık'ın küresel bağlamda 16'ncı, üçüncü ülkeler sıralamasında ise 7'nci ticaret ortağı olarak yer alıyor. Birleşik Krallık'ın ikili ilişkilerde ticaret açığı verdiği 12'nci ülke olan Türkiye'nin[10] ihracatı, motorlu kara taşıtları, tekstil ürünleri ve elektronik makine sektörlerinde yoğunlaşıyor.

Türkiye perspektifinden bakıldığında Almanya'dan sonraki en büyük ihracat rotası olan Birleşik Krallık, Türkiye için değerli ve vazgeçilmez bir ticaret ortağı. 2019 verilerine göre Türkiye'nin Birleşik Krallık'a olan ihracatı 11,3 milyar avroya ulaştı. Pozitif ticaret dengesi nedeniyle Brexit'in yaratacağı ticaret sapmalarını doğru yönetmeyi hedefleyen Türkiye, aynı zamanda AB ile Birleşik Krallık arasındaki müzakerelerin en yakın takipçisi. Ancak 31 Aralık 2020 tarihinde tamamlanması planlanan geçiş sürecine dair belirsizliklerin hala mevcut olması ve AB'nin Brexit Baş Müzakerecisi Michel Barnier'nin ifade ettiği üzere "sürece dair neredeyse hiç ilerlemenin olmaması", Türkiye'nin de önünü net görememesine neden oluyor.

Öte yandan Brexit sürecinin başlangıcından bu yana Türkiye-Birleşik Krallık arasında ticari ilişkilerin gelişmesine önem verildiği görülüyor.[11'12] Brexit paralelinde ticari ilişkilerin yanı sıra siyasi ve diplomatik yakınlığı da pekiştirmek isteyen Türkiye için Brexit geçiş sürecinin önemi bu nedenle ziyadesiyle yüksek. Gümrük Birliği nedeniyle AB Ticaret Politikası ile entegre yapıdaki Türkiye, Brexit'in olumsuz etkilerini en fazla hissedecek üçüncü ülke konumunda. Nitekim yapılan analizler anlaşmasız Brexit durumunda Türkiye'nin 2,4 milyar avro ticari kayıp[13] yaşayacağını gösteriyor. Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında yer alan ve aynı zamanda Türkiye-Birleşik Krallık ticaretinin büyük bir kısmını oluşturan sanayi ürünlerinin gümrük vergisiz, tarifesiz ve kotasız olarak alım satımının devamlılığı birincil amaçlardan biri olarak öne çıkıyor. Öte yandan tercihli ticaret kapsamında belirlenen birincil tarım ürünleri ticaretinin artırılması da Türkiye'nin 20 milyar avro ticaret hacmine ulaşma hedefi açısından büyük önem teşkil ediyor.

2019 verilerine göre Türkiye'nin küresel ihracatında tarım ve gıda ürünlerinde en üst sırada (31'inci sıra) ekmek, bisküvi, kek ve pasta ürünleri yer alıyor. Ek olarak 9 farklı

---

[9] https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/datasets/9geographicalbreakdownofthecurrentaccountthepinkbook2016, Erişim Tarihi: 25.07.2020

[10] https://www.ons.gov.uk/businessindustryandtrade/internationaltrade/articles/whodoestheuktradewith/2017-02-21 , Erişim Tarihi: 25.07.2020

[11] https://uk.reuters.com/article/uk-brexit-eu-turkey/an-unlikely-casualty-of-a-hard-brexit-turkeys-exports-idUKKCN1RR128 , Erişim Tarihi: 23.07.2020

[12] Lowe S., Scazzieri L.,2020. "Turkey and the UK: New Best Friends?", https://www.cer.eu/insights/turkey-and-uk-new-best-friends, Erişim Tarihi: 24.07.2020

[13] https://fingfx.thomsonreuters.com/gfx/editorcharts/BRITAIN-EU-TURKEY/0H001PBPG5SM/index.html , Erişim Tarihi: 25.04.2020

başlık daha en fazla ihracatı yapılan 100 ürün arasında konumlanıyor. Bu başlıklar sırasıyla: buğday unu ve iki tahıllı unlar (33), yaş ve kuru ekşi meyveler (49), yaş ve kuru üzümler (54), makarna ve kuskus (63), tavuk eti (67), çikolata ve kakao ürünleri (72), taze balık (76), kakaosuz şekerlemeler (81) ve bitkisel yağlar (89).[14]

Türkiye-Birleşik Krallık ticareti özelinde ise tarım ve gıda ürünleri, küresel ihracattaki paylarına oranla daha üst sıralarda konumlanıyor.

Mevcut durumda taraflar arasındaki ticarette gümrük vergisi verilen ürünlerin neredeyse tamamının tarım ve balık ürünlerinden oluştuğu görülüyor. 2018 verilerine göre Türkiye'nin Birleşik Krallık'a gerçekleştirdiği yaklaşık 11 milyar dolarlık ihracatta tarım ürünleri 542 milyon dolar hacme sahip.[15] İhracatta gümrük vergisi ödenen miktarın 36,1 milyon dolar olduğunu ortaya koyan hesaplamalar, 34,4 milyon dolarlık payın tarım ürünlerine ait olduğunu vurguluyor.[16] Tarım ürünleri ihracatındaki ürün sıralamasında meyve ve sebzeler, içecek ve tütün ürünleri, tahıllar ve şeker ürünleri önemli kalemler olarak ön plana çıkıyor. Öte yandan tarım ürünleri kapsamına dâhil edilmeyen balık ürünleri, 54 milyon dolarlık ihracat hacmi ile Türkiye'nin Birleşik Krallık'a yaptığı ihracatta %0,5'lik bir payı ifade ediyor.[17]

Tercihli ticaret sistemi kapsamında ikili ticarete konu olan yaş ve kuru meyve-sebzeler[18], Türkiye'nin Birleşik Krallık'a ihracatında 7'nci sırada yer alıyor.[19] Birleşik Krallık'ın sebze ve meyve sektöründe %90 oranında dışa bağımlı olması, bu ülke ile Brexit sonrası gelişecek ticari ilişkilerde bu sektöre dair önemli fırsatlar bulunduğunu kanıtlıyor. Yapılan projeksiyonlar, Birleşik Krallık'ın yıllar içinde dışa bağımlılığını azaltma ve yeni ticaret rotasyonları bulma eğiliminde olacağını öngörüyor. Ticaret maliyetlerindeki artışla birlikte ithalatı azaltarak iç üretimi artırma üzerine politikalar geliştireceği tahmin edilen ülkenin buna rağmen sebze ve meyve sektöründe kendine yeterliliğinin %34 seviyelerinde kalması bekleniyor.[20]

---

[14] http://www.worldstopexports.com/turkeys-top-10-exports/ , Erişim Tarihi: 27.07.2020
[15] Tarım ürünleri ihracatı Türkiye'nin Birleşik Krallık'a gerçekleştirdiği ihracatın içerisinde %5'lik bir paya sahip.
[16] TEPAV, "Özel Sektör için Ürün Bazlı Brexit Rehberi", https://www.tepav.org.tr/upload/files/1581330901-0.TEPAV_Brexit_Raporu.pdf , s. 28, Erişim Tarihi: 27.07.2020
[17] A.g.e
[18] Bu kategoriye kabuklular da dahil edilmektedir.
[19] Financial Times, "Britain's relationship with Turkey in charts", 12.05.2018, https://www.ft.com/content/91c8a1ba-54fb-11e8-b3ee-41e0209208ec , Erişim Tarihi: 25.07.2020
[20] Springmann M., Freund F., 2018. "The impacts of Brexit on agricultural trade, food consumption, and diet-related mortality in the UK", *Oxford Martin Working Paper*, https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/201810_Springmann_Freund_Brexit_WP.pdf , Erişim Tarihi: 27.07.2020

Tablo 3: Brexit Senaryolarına Göre Birleşik Krallık Ticaretindeki Değişimler[21]

Ürün Kalemi	Toplam Net İthalat (milyon GBP)	AB'den Toplam Net İthalat (milyon GBP)	Brexit'in Ardından Yeterlilik Seviyesi(%)	TDT(%) Anlaşmalı Brexit
Buğday	267	52	99	3
Diğer Tahıllar	176	38	90	3
Sebze, meyve ve bakliyatlar	5.856	2.950	34	3
Bitkisel Yağlar	1.362	538	96	3
Şeker	348	202	70	3
Süt Ürünleri	1.489	1.825	87	3

2017 verilerine göre dünyanın en büyük dördüncü sebze üretici Türkiye[22], meyve üretiminde ise beşinci sırada yer alıyor. 1,86 milyar dolarlık sebze ihracatı ile küresel ticaretin %1,55'lik bir kısmını oluşturmasının yanında Türkiye'nin dünya meyve ihracatındaki payı %3,21 ile daha belirgin.[23] Ülke bazındaki ihracat verilerine bakıldığında Türkiye'nin, 2018 yılında 28 milyon dolarlık sebze ihracatını Birleşik Krallık'a gerçekleştirdiği görülüyor. Bu anlamda Türkiye'nin sebze ihracatı yaptığı ülkeler sıralamasında 16'ncı konuma yerleşen Birleşik Krallık, meyve ihracatı sıralamasında ise Türkiye'nin beşinci en önemli ortağı olmayı başarıyor. Diğer yandan işlenmiş meyve, meyve suları ve kabuklu meyve ithalatında 2,3 trilyon ile dünyada beşinci sırada yer alan Birleşik Krallık, fındık üretimi ve ihracatında dünya birincisi Türkiye için önemli bir pazar potansiyeli taşıyor. [24]

Şekil 2: Türkiye'nin Birleşik Krallık'a Yaptığı Meyve ve Sebze Ticareti (milyon dolar)[25]

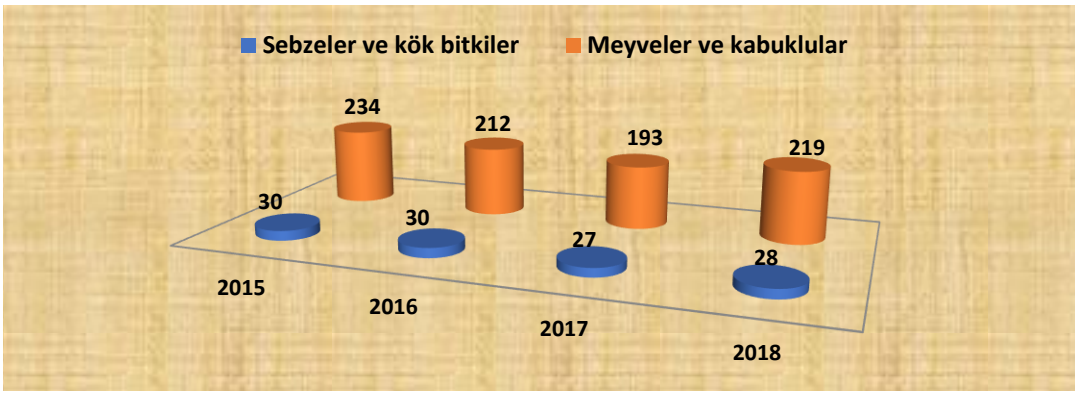

[21] A.g.e. Table 1, s.7
[22] Tarım ve Orman Bakanlığı, TAGEM ve Selçuk Üniversitesi Yaş Meyve ve Sebze Çalıştayı, 2019 https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM/Belgeler/Duyurular/%C3%87Al%C4%B1%C5%9Ftay%20Raporu%20son%20hali.pdf , Erişim Tarihi: 26.07.2020
[23] Türkiye küresel sebze ihracatında 15'inci; küresel meyve ihracatında 9'uncu sırada yer almaktadır.
[24] http://agriexchange.apeda.gov.in/inttrade/PrdGrpReport.aspx?gcode=0304 , Erişim Tarihi: 27.07.2020
[25] https://www.statista.com/statistics/493024/united-kingdom-uk-import-value-vegetables-and-fruits-from-turkey/ , Erişim Tarihi: 25.07.2020

Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki ticaretin %98,2'sinin gümrük vergisiz gerçekleştiği mevcut durum, Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin taraflar arasında yürürlükten kalkması ile birlikte değişecek. Dolayısıyla sanayi ürünleri ve işlenmiş gıda ürünlerinin ticaretini düzenleyen Gümrük Birliği'nin taraflar arasında sona ermesiyle birlikte ticarete konu olan ürünlerin %37'sinin[26] gümrük vergisine tabii olma ihtimali doğacak. Süreçten doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz etkilenme ihtimali bulunan sektörleri sanayi ürünleri oluştururken; Gümrük Birliği kapsamında yer almayan ürünler için daha düşük gümrük vergisi ve/veya daha yüksek kotalar üzerine anlaşılması gibi fırsatlar ortaya çıkabilecek. Bu durumun çözümüne odaklanan ikili görüşmelerde Birleşik Krallık, Türkiye ile olan sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergisiz devam edilmesi taraftarı olduğunu ortaya koyarken; müzakere sürecinin hala devam ettiğini hatırlatmak gerekiyor. Yine de serbest ticaret anlaşması kapsamında sanayi ve işlenmiş gıda ürünleri ticaretinin gümrük vergisiz şekilde devam edebilmesi garanti edilse dahi Gümrük Birliği'nin sona ermesi ile birlikte menşei kuralları devreye girecek. Bu da ticarette ek maliyetlerin olacağı anlamına geliyor.

İkili ilişkilerdeki değişimlerden doğabilecek dezavantajlar veya fırsatların yanı sıra Türkiye'nin Birleşik Krallık'ın üçüncü ülkeler ile yeniden düzenleyeceği ticari ilişkileri de dikkate alması gerekiyor. Mevcut durumda Birleşik Krallık'ın geçiş döneminin bitişiyle yürürlüğe girecek 20 tane STA'sı bulunuyor. Ancak yine de bu ülkelerin bazılarına uygulanacak gümrük vergileri açıklanmadığı için bu anlaşmalara dair belirsizlikler devam ediyor. Öte yandan 8 Ekim 2019 tarihinde Birleşik Krallık anlaşmasız bir ayrılık gerçekleştirirse geçerli olacak ithalat kotaları ve tedbirleri belirlemişti; ancak[27] geçiş döneminin başlamasının ardından 13 Mart 2020 tarihinde bu kararlar geçerliliğini yitirdi. Son güncellemeler kapsamında Birleşik Krallık, 1 Ocak 2021 itibarıyla yürürlüğe girecek bir ticaret anlaşması bulunmayan ülkelere uygulanacak ithalat kotalarını açıkladı.[28]

Bu süreçler, Türkiye'nin rekabet gücünü doğrudan ilgilendirdiği için önem arz ediyor. Özellikle İsviçre, Güney Afrika ve Güney Kore gibi ülkelerin Birleşik Krallık ticaretindeki payları nedeniyle Türkiye'nin rekabet gücünü zayıflatma ihtimali bulunuyor.

Tarım ürünleri özelinde bakıldığında Birleşik Krallık, ithalatının %27'sini üçüncü ülkelerden gerçekleştiriyor. [29] AB ülkelerinden sonra Birleşik Krallık'ın en fazla tarım ve gıda ürünleri ithal ettiği ülkeler ABD, Brezilya, Yeni Zelanda, Tayland, Güney Afrika, Arjantin ve Çin olarak sıralanıyor. Birleşik Krallık'ın en fazla ihracat yaptığı ülkelerde ise AB ülkelerinin hemen ardından sırasıyla ABD, Hong Kong, Çin, Kanada, Avustralya ve

[26] TEPAV, "Özel Sektör için Ürün Bazlı Brexit Rehberi", https://www.tepav.org.tr/upload/files/1581330901-0.TEPAV_Brexit_Raporu.pdf , s. 28, Erişim Tarihi: 29.07.2020

[27] https://www.gov.uk/government/publications/temporary-rates-of-customs-duty-on-imports-after-eu-exit/mfn-and-tariff-quota-rates-of-customs-duty-on-imports-if-the-uk-leaves-the-eu-with-no-deal , Erişim Tarihi: 29.07.2020

[28] https://www.gov.uk/guidance/uk-tariffs-from-1-january-2021#history , Erişim Tarihi: 25.09.2020

[29] https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/eu-agriculture-and-brexit_en , Erişim Tarihi: 29.07.2020

Birleşik Arap Emirlikleri geliyor.[30] Türkiye'den yapılan 542 milyon dolarlık tarım ve gıda ithalatı, Birleşik Krallık'ın aynı sektördeki toplam ithalatında (2018 yılında 61 milyar dolar)[31] %0,8'lik bir paya sahip. Oysa Çin %1,3'lük bir payı elinde tutarken Arjantin ve Güney Afrika %1,4'lük pay ile Türkiye'nin tarım ürünleri ticaretinde rekabet edeceği üçüncü ülkelerin başında geliyor. Özellikle dünyadaki sebze üretiminin yarısını, meyve üretiminin ise yaklaşık üçte birini elinde tutan Çin, Türkiye'nin Birleşik Krallık ile yürüteceği yeni tarım ve gıda ürünleri ticaretinde avantajlı olduğu ürün grubundaki en önemli rakiplerinden biri olacak gibi görünüyor.

Öte yandan Birleşik Krallık'ın yürüttüğü görüşmelerde tarım ve gıda ürünlerinin belirgin bir önem arz etmesi, Türkiye'nin tarım ve gıda ürünleri ticaret hacmini artırma gayesinde farklı rakiplere hazırlıklı olması gerektiğini gösteriyor. Bu anlamda Birleşik Krallık ile Japonya arasında yürütülen görüşmeler, yakından takip edilmeli. Nitekim 11 Eylül 2020 tarihinde Birleşik Krallık ve Japonya, prensipte anlaştıklarını ve Brexit'in tamamlanmasının ardından AB-Japonya Ekonomik Ortaklık Anlaşması'na benzer bir anlaşma imzalama niyetinde olduklarını açıkladı.[32] Henüz detayları bilinmemekle birlikte bu anlaşma ile ikili ticaret hacminin 15 milyar sterlin artırılması hedefleniyor. Serbest ticaret anlaşmasına konu olacak olan alt başlıklara bakıldığında coğrafi işaretli gıda ürünleri, arpa, kırmızı et ve balık ürünlerini kapsayacak tarife indirimlerinin hayata geçirilmek istendiği görülüyor.[33] Japonya pazarı özellikle Birleşik Krallık menşeili kırmızı et ve peynir ürünleri için önemli bir ihracat potansiyeli taşıyor.

[30] https://www.ers.usda.gov/topics/international-markets-us-trade/countries-regions/european-union/brexit-and-us-agricultural-trade/ Erişim Tarihi: 28.07.2020

[31] https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/848641/AUK_2018_09jul19a.pdf , Erişim Tarihi: 30.07.2020

[32] Financial Times, Harding R., Pickard J., 11.09.2020, "UK strikes 'historic' trade deal with Japan", https://www.ft.com/content/1cb01980-ee86-4283-b25a-528c5b3b1807 , Erişim Tarihi: 20.09.2020

[33] 2019 verilerine göre Japonya, Birleşik Krallık'ın üçüncü ülkeler ile ticaretinde dördüncü sırada konumlanmaktadır.

Tablo 4: Birleşik Krallık'ın 1 Ocak 2021 İtibarıyla Yürürlüğe Girecek Ticaret Anlaşmaları[34]

Ülke veya Bölge Adı	Taraflar Arasındaki Ticaret Hacmi (2019)
Andean Paktı	3,2 milyar avro
CARIFORUM Ticaret Bloğu	3,5 milyar avro
Doğu ve Güney Afrika Ticaret Bloğu	1,8 milyar avro
Faroe Adaları	323,4 milyon avro
Fas	2,7 milyar avro
Filistin	12 milyon avro
Güney Kore	12,8 milyar avro
Güney Afrika Gümrük Birliği ve Mozambik Ticaret Bloğu	13,3 milyar avro
Gürcistan	184,1 milyon avro
İsrail	5,6 milyar avro
İsviçre	42,9 milyar avro
İzlanda ve Norveç	29,2 milyar avro
Kosova	9,9 milyon avro
Lihtenştayn	132,6 milyon avro
Lübnan	905 milyon avro
Merkez Amerika	1,5 milyar avro
Pasifik ülkeleri	338,6 milyon avro
Şili	2,4 milyar avro
Tunus	677, 3 milyon avro
Ürdün	594 milyon avro

[34] https://www.gov.uk/guidance/uk-trade-agreements-with-non-eu-countries#trade-agreements-from-1-january-2021 , Erişim Tarihi: 27.07.2020

Sonuç

Mevcut durumda geçiş sürecinin tamamlanmasıyla birlikte yürürlüğe girecek olan 20 ticari anlaşma imzalamış olan Birleşik Krallık'ın Türkiye ile müzakereleri devam ediyor; ancak süreç, doğrudan AB ile imzalanacak ticari anlaşmaya bağlı olarak şekillenecek. Birincil tarım ürünleri gibi Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında yer almayan yine de AB'nin ortak politikaları çerçevesinde belirlenmesi gereken sektörlerin imzalanacak ikili anlaşmanın içeriğine eklenebilme ihtimalini doğuran bu durum, Türkiye'nin elini güçlendirme fırsatları içeriyor.

Birleşik Krallık ile imzalanacak STA konusunda Türkiye'nin en önemli önceliği var olan kazanımların korunması, yani sanayi ürünlerinde Birleşik Krallık pazarına veri veya kota kısıtlaması olmadan erişim sağlanması olarak konumlanıyor. Ticari ilişkilerin kapsamının birincil tarım ürünleri başta olmak üzere farklı sektörlere genişletilmesi sürecinin ise öncelikli hedefin gerçekleşmesinin ardından başlatılması mümkün olacaktır. Nitekim Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki görüşmelerde, her iki tarafın mevcut durumu koruyan ve yeni sektörleri de kapsama süreç içinde dâhil eden iki aşamalı bir serbestleşme öngördükleri ifade ediliyor.[35]

Her ne kadar AB ortak politikalarından ayrılacak olsa da özellikle kısa ve orta vadede Birleşik Krallık'ın AB standartlarını takip etmesi olasılığı yüksektir. Bu doğrultuda Birleşik Krallık'a daha fazla ürün ihraç edebilmek için pazarlama, etiketleme ve akıllı sulama, üretim verimliliği gibi konularda ilerleme kaydedilmesi gerekiyor. Nitekim iklim değişikliği ve gelişmekte olan ülkelerin tarım sektöründeki artan yatırımlarıyla küresel ticaretteki paylarını artırma hamleleri, Türkiye'nin hem hızlı hem de stratejik davranmasını zorunlu hale getiriyor.

Türkiye, tarım ve gıda sektörünün ekonomiye olan katkısı (yıllık 28,2 milyar GBP, yaklaşık 32 milyar avro) otomotiv ve havacılık sektörlerinin toplamından daha fazla olan Birleşik Krallık[36] ile müzakerelerini sürdürürken, üçüncü ülkeler ile rekabet kapasitesini kaybetmemesi, tarım ve gıda ticaretindeki payını artırmaya odaklanması elzemdir. Bu nedenle Brexit özelinde Türkiye'nin hâlihazırda güçlü olduğu ve Birleşik Krallık ile ticaretini geliştirebileceği ürünlere odaklanması, kısa vadede en doğrusu olacaktır. Orta ve uzun vadede ise sektörün ihtiyaç duyduğu reformlarda hızlı hareket ederek sektördeki güçlü yönlerin pekiştirilmesi ve eş zamanlı olarak katma değeri yüksek gıda ürünlerinin üretimi, pazarlanması ve ihracatının geliştirilmesi üzerine politikalar geliştirilmesi gerekecektir.

---

[35] Ticaret Bakanlığı bünyesinde yürütülen Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi ve Brexit Çalışma Grubu'nun bir parçası olan İKV, aynı zamanda Birleşik Krallık Büyükelçiliği ile de görüşmeler gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede Birleşik Krallık tarafının Türkiye ile imzalanacak ticaret anlaşmasında öncelikli olarak mevcut yapıyı korumayı garanti etmek istediği ikinci aşamada ise tarım, hizmetler ve yatırım sektörlerine doğru genişleyen bir serbestleşme tasarladıkları görülmektedir.

[36] https://www.aftp.co.uk/news/lifelong-learning-key-successful-agrifood-sector , Erişim Tarihi: 27.07.2020